

Buddhistická pekla a mnišský stav. Tělesná provinění a odplata¹

Luboš Bělka

Peklo v buddhismu, zejména pak v Tibetu a Mongolsku, patří mezi populární témata jak vyprávění a psaných textů, tak i výtvarných zobrazení. Pekla, vhodnější je ovšem hovořit o očistcích, jsou v severním buddhismu velmi četná, složitá a strukturovaná. Podobně jako v očistci, provinilci po určité době (po odpykání trestu) odcházejí jinam; v tomto případě to znamená, že se znovuzrodí do některé ze šesti říší světa. Příspěvek vychází z mongolského textu z 19. století od Cchewang Wangčhug Dordžeho (*cche dbang dbang phjug rdo rdže*), nazvaného *Učení, jež pomocí obrázků ukazuje, proč se bytosti rodí v pekle či světě bloudivých duchů a naplňováním lidí strachem je přivádí na správnou cestu*.² Text je doprovázen množstvím xylografických zobrazení scén mučení, utrpení a vůbec hrůz, které na provinilce po smrti v novém, tentokrát pekelném (znovu)zrození čekají. Některá zobrazení jsou publikována poprvé.

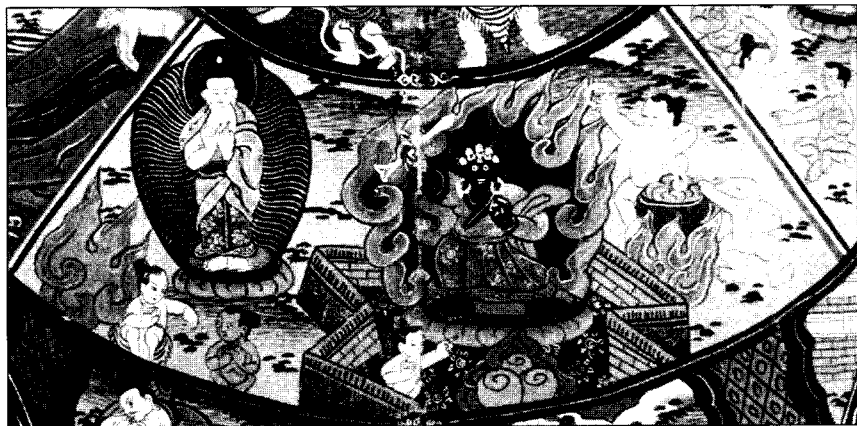
Při studiu buddhistických textů zabývajících se peklem je až překvapivé, jak mnoho prostoru je zde věnováno mnichům, kteří se v peklech v důsledku rozmanitých provinění a porušení zásad monastického kodexu nacházejí. Jedním ze základních textů poskytujících propracovaný popis pekelného komplexu je *Ustavení uvědomění si dobré dharmy*,³ kde se praví, že okolo každého hlavního pekla je umístěno dalších šestnáct vedlejších pekel.

Není jistě překvapením, že přečinům lidí, jak laiků, tak mnišstva, proti etickým záповědím je v buddhismu, podobně jako v jiných náboženských systé-

¹ Tento text vznikl s podporou grantu GAČR *Obraz a text v buddhismu: Tibetská a mongolská ikonografie*, č. 401/05/2744 (2005–2007). Na tomto místě bych rád vyslovil poděkování Danielovi Berounskému, Veronice Kapišovské a Zdeňku Štěbetákovi, bez jejichž laskavé pomoci by tento text nemohl vzniknout. Poděkování patří i Náprstkovu muzeu asijských, afrických a amerických kultur v Praze, které poskytlo svolení k publikaci xylografických zobrazení mongolských pekel.

² Xylografie ilustrovaného textu *O zdroji existence bytostí šesti kategorií* (mong. *Eke boluysan jiryuyan jüyild amitan-u bayidal anu orusiba*) se nachází ve sbírkách Náprstkova muzea v Praze, signatura: A 8892 a, A 8892 b.

³ Skrt. *Saddharmasmrtjupasthānasūtra* – rozsáhlá sbírka rozprav, jež se zachovala pouze v čínském a tibetském překladu. Anglický překlad podstatných částí viz Matsunaga, Daigan – Alicia Matsunaga, *The Buddhist Concept of Hell*, New York: Philosophical Library 1972.

Obr. 1. Výjev ze spodní části Kola života (skrt. bhavačakra)

Zobrazuje peklo a v něm se odehrávající soud nad zemřelými; vlevo s aurou okolo hlavy postava bódhisattvy, obklopená nimbem, uprostřed soudního dvora obehnaného zdi stojí s mečem a zrcadlem karmy soudce zemřelých *Dharmarádža Jama*, vpravo a vlevo dole výjevy pekelných odplat. Mongolská thangka, 20. století, soukromá sbírka.

mech, věnována velká pozornost. Za jaké činy v souvislosti s tělesnem, a tedy i sexem, se provinilci dostávají do pekel? A jaké jsou formy trestu? Jinými slovy: Které sexuální chování je správné a které nesprávné, a tudíž protivící se základním buddhistickým záповědím? Pro zodpovězení těchto otázek je třeba studovat jak texty kanonické, tak i nekanonické, nápomocné jsou i rozmanité ilustrace zobrazující pekla. A je zde ještě jedna důležitá okolnost: záповědi samy hovoří pouze o nevhodném, nesprávném, nepřijatelném atp. sexuálním styku, rozlišují mnišský a laický stav a jsou díky své obecnosti dostatečně flexibilní, takže mohou absorbovat například i složitý tibetský polygynní a polyandrický systém. Co je dovoleno, co je tolerováno a co naopak vede provinilce do pekel? Vždy je třeba se tázat v konkrétní době a konkrétní společnosti, neboť tyto obecně buddhistické normy se proměňují s místem a časem.

Příspěvek se zabývá mongolskou představou trestu, který za rozmanitá provinění v souvislosti s tělesnem a sexualitou mnišstvo v peklech očekává a dlužno říci, že této záležitosti je v *Ustavení uvědomění si dobré dharmy* věnován velký prostor. Obdobně je tomu i v případě xylografických ilustrací zmíněného mongolského traktátu Cchewang Wangčhug Dordžeho. Texty vypočítávají různé příklady trestuhodného chování mnišstva a zobrazení pak názorně, a často i velice drasticky a naturalisticky, předvádějí různé formy pekelné odplaty. Nejde však

Obr. 2. Výjev ze šestnáctého vedlejšího pekla čtvrtého hlavního pekla nazvaného *Místo odstupňované bolesti*

Před pekelníkem vlevo klečí mnich-prosebník, nahoře uprostřed ohně stojí kád' s nešťastníky, napravo ležící postava provinilce trýzněná ptákem a železnými bodci. Mongolská ručně kolorovaná xylografie, ilustrace k textu *O zdroji existence bytostí šesti kategorií* (mong. *Eke boluysan jiryuyan jüyild amitan-u bayidal anu orusiba*), ze sbírky Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur v Praze, signatura: A 8892 a, A 8892 b. Publikováno s laskavým souhlasem.

tolik o konkrétní podobě provinění a trestu, jako spíše o to, že tento materiál nabízí plastický obraz mongolské společnosti, laické i mnišské, v 18. a 19. století.

Mniši jsou v peklech buď dobrovolně jako návštěvníci, přímluvci a prosebníci poskytující ubožákům jakousi naději (viz některá zobrazení bhavačakry, kde se ve spodní části, pekla, nachází velká postava mudrce či bódhisattvy, srv. obr. 1), anebo tam jsou nedobrovolně jakožto provinilci. Oba typy, tj. mniši-zachránci, či mniši-provinilci, představují naprosto protikladné světy a stojí za podrobnější komparativní rozbor. Například role mnichů-zachránců je v Tibetu, oproti například Japonsku, podstatně méně důležitá. V japonském buddhismu sestupují mniši a zejména pak bódhisattvové do pekel, aby zde buď nešťastníkům alespoň částečně ulevili v utrpení, nebo proto, aby je zachránili, tj. aby je z pekel doslova „vytáhli“. Jeden z příkladů mnicha-prosebníka lze nalézt v šestnáctém vedleším pekle čtvrtého hlavního pekla nazvaném *Místo odstupňované bolesti* (viz obr. 2). A komu je toto peklo určeno?

Zde jsou mučeni lidé, podávající kořalku svým otrokům či služebníkům v naději, že budou silnější, poběží rychleji a budou lépe na lovu zabíjet. Pekelníci pronásledují provinilce, náhodně si některé z nich vybírají a ty pak strašlivě mučí.⁴

V citovaném textu není žádná zmínka o mnichovi či mniších, přesto na ilustraci jednu takovou postavu lze uvidět, jedná se o scénu zachycující klečící postavu. K její identifikaci pomůže studie Alice Sárközi:

⁴ Matsunaga, Daigan – Alicia Matsunaga, *The Buddhist Concept of Hell...*, 117.

Před Pánem pekel klečí mnich. Můžeme se domnívat, že zde není jako provinilec, ale jako návštěvník, přímluvce za provinilé. Obrazová kniha patří mezi typ popisné a systematizující literatury o peklech a čas od času se zde nějaká postava mnicha vyskytuje, stejně jako je tomu v žánru *peregrinační literatury*. Téměř každý text proto začíná: „A pak mnich v pekle ... spatřil toto“.⁵

Dalším důvodem umožňujícím interpretovat prosebníka jakožto mnicha je skutečnost, že má na sobě oděv. V pekelných scénách zobrazených na ilustracích jsou dva typy postav – oblečené a bez oděvu. Přítomnost či nepřítomnost oděvu je jasným distinktivním znakem oděných pekelníků a nahých provinilců. Tato rozlišující vlastnost postav v pekle je spolehlivá, všichni provinilci jsou bez výjimky nazí. Naopak jejich mučitelé jsou vždy oděni, zpravidla pouze do jakési bederní roušky z různých kožešin či látek, nebo do krátkých kalhot či nohavic sahajících do půli stehů; pekelníci jsou navíc korpulentní, kdežto provinilci jsou hubení či přímo vyzáblí.

Nejpopulárnější příběh o mnichovi navštěvujícím peklo (za účelem spatření své zemřelé matky, která se tam znovuzrodila⁶) je obsažen v legendě o Maudgaljájánovi, která se rozšířila po celém buddhistickém světě; původní pálijský a sanskrtský text byl překládán do různých jazyků; velkými proměnami procházely ilustrace k překladům, méně již pak text samotný. Zřejmě nejstarší verze čínského překladu pochází z Tun-chuangu.⁷ Například v Thajsku se Maudgaljájana jmenuje Phra Malaj a jeho putování do pekla je zachyceno v četných překladech z pálijštiny pořizovaných od 15. století, nejvíce ilustrovaných knih tohoto žánru se zachovalo z 18. století.⁸ V Japonsku existují dokonce dva literární žánry zaměřené na návštěvy pekel. První, nazvaný *džigoku meguri*, zahrnuje především ilustrované překlady legendy o Maudgaljájánovi a druhý, nazvaný *džigoku jaburi*, je specifický pro Japonsko.⁹ V Mongolsku a Burjatsku se Maudgaljájana jmenuje

⁵ Sárkózi, Alice, „A Picture Book of Tibetan Hell“, in: Kelényi, Béla – Judit Vinkovics (eds.), *Demons and Protectors: Folk Religion in Tibetan and Mongolian Buddhism*, Budapest: Ferenc Hopp Museum of Eastern Asiatic Art 2003, 100–102.

⁶ Viz např. Lopez, Donald, *Příběh buddhismu: Průvodce dějinami buddhismu a jeho učení*, Brno: Barrister and Principal 2003, 143–144, zde je popsána jeho návštěva zemřelé matky nikoliv v pekle, ale v říši hladových duchů.

⁷ Mair, Victor H., *Tun-Huang Popular Narratives*, Cambridge: Cambridge University Press 1983.

⁸ Podrobnosti, včetně reprodukcí ilustrací viz Ginsburg, Henry, „A Monk Travels to Heaven and Hell“, in: Nigel, Allan (ed.), *Pearls of the Orient: Asian Treasures from the Wellcome Library*, London – Chicago: Serindia Publications 2003, 145–160; viz též Brereton, Bonnie Pacala, *Thai Tellings of Phra Malai*, Tempe: Arizona State University 1995, 26–42.

⁹ Blíže viz Ruch, Barbara, „Coping with Death: Paradigms of Heaven and Hell and the Six Realms in Early Literature and Painting“, in: Stanford, James H. – William R. LaFleur – Masatoshi Nagatomi (eds.), *Flowing Traces: Buddhism in the Literature and Visual Arts of Japan*, Princeton: Princeton University Press 1992, 117–120.

Molon-tojn a dochovalo se taktéž množství rozmanitých překladů, často ilustrovaných.¹⁰

Neméně zajímavý je i druhý typ – mnich-provinilec. Například Alice Sárközyová konkrétně uvádí, že do třetího velkého horkého pekla „přijdou ti lamové, kteří berou peníze za obřady, které ve skutečnosti neprovádějí“.¹¹ O čem to vypovídá? Především o tom, že morálka mnichů a mnišek jistě nebyla vždy zcela vzorná; řeholníci a řeholnice podléhali svodům, podobně jako laici a laičky. Mniši jsou vykresleni jak v textech, tak i v zobrazeních poměrně častěji než mnišky. Ženské řeholnice v peklech příliš nefigurují, snad s výjimkou desátého vedlejšího pekla třetího hlavního, nazvaného *Místo pálivých slz*, kde se v textu hovoří o mnišce, která se vzdala řeholních slibů. V tomto pekle však stejně není trestána ona mniška, ale muž činící jí nemravné návrhy.

S mnichy-provinilci se lze setkat v následujících čtyřech vedlejších peklech, která patří do třetího hlavního horkého pekla. Za jaká provinění zde musejí pykat? Odpověď přináší text *Ustavení uvědomění si dobré dharmy*.

V pekle *Lotosové jezírko* (třinácté vedlejší peklo třetího velkého pekla; viz obr. 3) skončí:

Mnich, s oblibou si vybavující své sexuální zážitky z doby, kdy byl ještě laikem, přijde do tohoto pekla. Zde, obklopen načervenalou ohnivou mlhou, spatří vzdálené chladivé jezírko, naplněné rudými lotosy. Aby se k němu dostal, musí naháněn pekelníky proběhnout po cestě plné ocelových břitů. A když konečně k jezírku dorazí a vyšplhá se na lotos, ten prudce vzplane.¹²

V pekle *Velké lotosové jezero* (čtrnácté vedlejší peklo třetího velkého pekla; viz obr. 4) skončí:

Ti, kdož o sobě prohlašují, že jsou mniši, a místo touhy po dosažení nirvány touží po nebeských kurtizánách, se zrodí v tomto pekle. Je zde řeka roztavené mědi, jakož i zrádné lotosové jezírko z předchozího pekla.¹³

V pekle *Ohnivé nádoby* (patnácté vedlejší peklo třetího velkého pekla; viz obr. 5) skončí:

¹⁰ Viz např. Sazykin, Alexej Georgijevič, *Vidění buddijského ada: Predislovijsje, přeloženo, transliterace, priměčanijsje i glossarijsje*, Sankt-Petěrburg: Nartang 2004; Iván, Andrea, „Maudgalyáyana Alakja a Burját Folklorban“, in: Birtlan, Ágnes – Yamaji Masanori (eds.), *Orientalista Nap 2000*, Budapest: MTA 2001, 52–64.

¹¹ Sárközi, Alice, „A Picture Book of Tibetan Hell...“, 100.

¹² Matsunaga, Daigan – Alicia Matsunaga, *The Buddhist Concept of Hell...*, 113.

¹³ *Ibid.*

Obr. 3. Výjev ze třináctého vedlejšího pekla třetího velkého pekla nazvaného *Lotosové jezírko*

Napravo pekelník se sekerou a mečem nahání provinilce-mnichy směrem k jezírku v levé části zobrazení. Mongolská ručně kolorovaná xylografie, ilustrace k textu *O zdroji existence bytostí šesti kategorií* (mong. *Eke boluysan jiryuyan jüyild amitan-u bayidal anu orusiba*), ze sbírky Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur v Praze, signatura: A 8892 a, A 8892 b. Publikováno s laskavým souhlasem.

Ti, kdož se prohlašují za mnichy a stále si připomínají potěšení, jehož jako laici požívali v přítomnosti žen, budou strádat zde. Toto peklo, podobající se škopku, je do posledního místečka vyplněné ohněm.¹⁴

V pekle *Rozžhavených železných pilin* (šestnácté vedlejší peklo třetího velkého pekla; viz obr. 6) skončí:

Ti, kdož se prohlašují za mnichy, a přesto v blízkosti žen a při naslouchání jejich hlasů v nich plane touha, budou potrestáni na tomto místě. Peklo má čtvercový tvar a jeho železné stěny stále hoří. Provinilce zde skrápí déšť rozžhavených železných pilin.¹⁵

Za zaznamenání jistě stojí skutečnost, že ve třetím velkém pekle, nazvaném *Ubíjení davu* (skrt. *Sanghāta*, tib. *sdus ʼdzoms*), jsou z celkových šestnácti vedlejších pekelných určená čtyři těm, kdož spáchali v podstatě stejný přečin, tj. nezvládli svůj sexuální pud a porušili záповěď s ním spojenou. Za to jim náleží trest v peklech *Lotosového jezírka* (třinácté vedlejší peklo třetího velkého pekla), v pekle *Velkého lotosového jezera* (čtrnácté vedlejší peklo třetího velkého pekla), v pekle *Ohnivých nádob* (patnácté vedlejší peklo třetího velkého pekla) a konečně i v pekle *Rozžhavených železných pilin* (šestnácté vedlejší peklo třetího velkého pekla). Odplata v jednotlivých vedlejších peklech se liší, avšak přečin je téměř identický, čili vzniká otázka, proč existují čtyři vedlejší pekla pro tytéž provinilce, kteří jsou

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ *Ibid.*

Obr. 4. Výjev ze čtrnáctého vedlejšího pekla třetího velkého pekla nazvaného *Velké lotosové jezero*

Výjev obdobný předchozímu zobrazení, pekelník se nachází vlevo, samotné jezero vpravo; mučení se zde účastní i ptáci trhající nešťastníky jak na stromě, tak i na hladině jezera. Mongolská ručně kolorovaná xylografie, ilustrace k textu *O zdroji existence bytostí šesti kategorií* (mong. *Eke boluysan jiryuyan jüyild amitan-u bayidal anu orusiba*), ze sbírky Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur v Praze, signatura: A 8892 a, A 8892 b. Publikováno s laskavým souhlasem.

mimořádně? Je tomu tak proto, že tento přestupek byl natolik běžný a rozšířený, že bylo i třeba na něj upozornit právě touto formou? Je to záměr, nebo náhoda či shoda okolností?

Další a v tomto příspěvku již poslední příklad přítomnosti mnicha v pekle lze nalézt ve výjevu z desátého vedlejšího pekla sedmého hlavního horkého pekla nazvaného *Místo bolestivých vlasů* (obr. 7). Text zachycuje jak provinění, tak i trest:

Žena, která vyhrožuje mnichovi během jeho návštěvy u ní, že když odmítne mít s ní pletky, řekne svému manželovi, že ji znásilnil, ale když s ní pletky mít bude, ho pohostí jídlem a pitím a veřejně prohlásí, že je svatý muž, taková žena skončí v tomto pekle. Zde z ní pekelníci ostrým železem servou maso, že zůstanou jenom holé kosti. A když se tak stane, maso opět doroste a mučení začíná znovu. Když chce uprchnout [žena], spatří postavu mnicha, kterého předtím sváděla, a plna naděje se ho chce chytit, ale v okamžiku, kdy se ho dotkne, přelud zmizí v plamenech.¹⁶

Pekel je celkem téměř půl druhé stovky, čili opravdu hodně, ostatně hodně je i rozmanitých provinění v lidském životě, nicméně je pozoruhodné, že jedno celé vedlejší peklo je speciálně vyhrazené pro jeden přečin, který je vlastně docela složitý a týká se zvláštní kategorie žen, které se vůči mnichům chovají neobvykle podle: nedosti na tom, že je chtějí svést, ale ještě k tomu používají zvláště

¹⁶ *Ibid.*, 129.

Obr. 5. Výjev z patnáctého vedlejšího pekla třetího velkého pekla nazvaného *Ohnivá nádoba*

Uprostřed zobrazení se nachází trojúhelníková ohnivá kád se třemi provinilci sužovanými plameny. Mongolská ručně kolorovaná xylografie, ilustrace k textu *O zdroji existence bytostí šesti kategorií* (mong. *Eke boluysan jiryuyan jüyild amitan-u bayidal anu orusiba*), ze sbírky Náprstková muzea asijských, afrických a amerických kultur v Praze, signatura: A 8892 a, A 8892 b. Publikováno s laskavým souhlasem.

odsouzeníhodný způsob vydírání. Že by právě tato záležitost byla tak častá, že si zasluhuje zvláštní oddělení pekel? Anebo je tomu tak spíše proto, že se jedná o vsutku mimořádně zákeřné jednání? Na tyto otázky není odpověď; ani texty, ani příslušná literatura nenabízejí dostatečný materiál k jejich zodpovězení. Snad by pomohly dobové kroniky, není však jisté, zdali by právě této zvláštní formě věnovaly dostatečnou pozornost. A tak otázka zůstane zřejmě bez odpovědi, neboť chybí relevantní informace.

Je zde však ještě jedna záležitost, které je vhodné věnovat pozornost, neboť právě ona vhodně poukazuje na nutnost chápat výtvarná zobrazení pekel na xylografiích a kresbách jako (pouhou) ilustraci textu, nikoliv jako svěbytné výtvarné dílo. Obě zobrazení jsou natolik podobná, že není pochyb o stejném zdroji (otázku, zdali byla kresba primární, či naopak primární byla xylografie, je teď třeba ponechat stranou). Postava mnicha v pravé části obrázku může působit dojemem, že se jedná o typickou scénu, kdy mnich či bódhisattva zachraňuje provinilce z pekelného utrpení. Tento motiv, oblíbený zvláště v čínském a japonském prostředí, nelze v žádném případě zaměňovat se zde prezentovaným zobrazeným výjevem z desátého vedlejšího pekla sedmého hlavního horkého pekla nazvaného *Místo bolestivých vlasů*. Název pekla mimochodem nikterak neodpovídá ani textu popisujícímu toto peklo ani zobrazení, a je tudíž záhadný. Na japonských

Obr. 6. Výjev z šestnáctého vedlejšího pekla třetího velkého pekla nazvaného *Rozžhavené železné piliny*

Téměř celou plochu zobrazení zabírá obdélníková ohnivá kád' s provinilci trýzněnými železnými bodci a sužovanými plameny. Mongolská ručně kolorovaná xylografie, ilustrace k textu *O zdroji existence bytostí šesti kategorií* (mong. *Eke boluysan jiryuyan jüyild amitan-u bayidal anu orusiba*), ze sbírky Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur v Praze, signatura: A 8892 a, A 8892 b. Publikováno s laskavým souhlasem.

Obr. 7. Výjev z desátého vedlejšího pekla sedméhoho velkého pekla nazvaného *Místo bolestivých vlasů*

Mnich se nachází napravo nad trojúhelníkovitou ohnivou kádí, nahá žena k němu přistupuje zleva. Mongolská nekolorovaná xylografie, ilustrace k textu *O zdroji existence bytostí šesti kategorií* (mong. *Eke boluysan jiryuyan jüyild amitan-u bayidal anu orusiba*), ze sbírky Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur v Praze, signatura: A 8892 a, A 8892 b. Publikováno s laskavým souhlasem.¹⁷

¹⁷ Tato xylografie se taktéž nachází v Budapešti v Knihovně Maďarské akademie věd a byla poprvé popsána Gézou Bethlenfalvyem a Alicí Sárközyovou, viz Bethlenfalvy, Géza – Sárközy, Alice: „Representation of Buddhist Hells in a Tibeto-Mongol Illustrated Blockprint“, in: Heissig, Walter (ed.), *Altaica Collecta: Berichte und Vorträge der XVII. Permanent International Altaistic Conference*, 3–8 June 1974, Bonn – Wiesbaden 1976, 93–130.

a čínských obrázcích mnich podává ruku provinilci, aby ho z pekla „vytáhl“, podobně jako se vytahuje například topící se z vody. Na mongolském zobrazení je tomu však naopak, mnich provinilou ženu do trojúhelníkovité ohnivé kádě naopak zatahuje, či přesněji řečeno, místo aby jí z kádě pomohl, podle textu prostě zmizí... O tom, že se jedná o mnicha, není nejmenších pochyb; jednak je to zřetelné z ilustrace a jednak text popisující tuto scénku je jednoznačný. Otázku, zdali je možné chápat a interpretovat tento výjev tak, že mnich je vlastně součástí oné pekelné mašinerie, bude zřejmě lepší ponechat stranou; z celé scénky, jak výtvarné, tak textové, vyplývá, že v tomto případě mnich bytostem zrozeným v pekle opravdu nepomáhá, spíše naopak.

A na závěr lze snad uvést jednu osobní poznámku: Když jsem to zobrazení viděl poprvé, okamžitě mne napadlo právě ono již zmíněné čínsko-japonské zachraňování z pekla a zamýšlel jsem zpracovat studii o totožnosti či alespoň podobnosti fenoménu zachraňování provinilců mnichy a bódhisattvy v tibetském prostředí ve srovnání s prostředím ještě východnějším, čínským a japonským. Naštěstí jsem se ukrotil a poté, co jsem se seznámil s textem *Ustavení uvědomění si dobré dharmy*, jsem pochopil, že religionista musí být vskutku obezřetný, neboť ho na jeho badatelské cestě čeká spousta pokušení. Nejlepší způsob jak jim čelit, je trpělivě bádát, být pozorný a nepodléhat snadným nápadům.

Iva Doležalová
Eleonóra Hamar
Luboš Bělka
(eds.)

Náboženství a tělo

Edice CERES
(Central European Religious Studies)
sv. 3

Brno 2006

CERES (Central European Religious Studies)

Volné sdružení středoevropských religionistických pracovišť

Ediční rada sdružení CERES

Luboš Bělka

Tomáš Bubík

Beáta Čierniková

Iva Doležalová

Martin Fárek

Eleonóra Hamar

Attila Kovács

Koordinátor sdružení CERES

Luboš Bělka

Odborní recenzenti

doc. PhDr. Miloš Mendel, CSc.

Mgr. Miloš Hubina, PhD.

Vydávají

Masarykova univerzita péčí Ústavu religionistiky FF MU

Nakladatelství Malvern

Vydavatelé děkují za významnou podporu
studiu Lacerta (www.sazba.cz).

Přední strana obálky

*Hrozivá bohyně Kálí: v rukou drží božské zbraně, na zdi za ní jsou lebky
a hlavy démonů, které zabila, před ní leží její manžel Šiva. Kulú, Himáčalpradéš.*

Foto Dušan Lužný.

© Masarykova univerzita, 2006

© Autoři, 2006

ISBN 80-210-4115-3 (Masarykova univerzita. Brno)

ISBN 80-86702-17-0 (Malvern. Praha)

Obsah

Úvod /11

Předmluva /13

ELEONÓRA HAMAR, Náboženství a tělo. Teoretické perspektivy v diskursu religionistiky /15

Sexualita

ATTILA KOVÁCS, Záhrada vůní. Islámske chápanie sexuality a dielo Muhammada al-Nafzáwího /25

MARTIN FÁREK, Sexuální jazyk a obrazy v indických tradicích. Od upanišadové oběti k erotické bhakti /35

ROBERT BEZDĚK, Od sexuální magie k sexuální askezi. Dva různé přístupy k sexualitě v moderním rosikrucianství /45

ALEXANDRA NAVRÁTILOVÁ, Nahota v obřadní tradici české kultury /55

BEÁTA ČIERNIKOVÁ, Sexuálně vztahy duchov so smrteľníkmi /65

TOMÁŠ HRUSTIČ, Tělo a tělesné tekutiny v lůbostnej mágii u Rómov vo Východnom Zemplíne /73

Mrtvá, živá a jiná neobvyklá těla v křesťanství

DAVID ZBÍRAL, Relikvie, nebo hnijící maso? Spor o výklad mrtvol Petra Parenza a Armana Pungilupa /89

JANA ROZEHNALOVÁ, Lidská monstra ve středověkých pramenech. Proměny evropského vztahu k „jinému“ /95

ZDENĚK R. NEŠPOR, Tělo a tělesnost v lidových náboženských představách 18. století /109

OLGA NEŠPOROVÁ, Představy českých věřících o mrtvém těle a zacházení s ním /119

Medicínské regulace těla a tělesnosti

PAVEL TITZ, Zdravotní problémy obyvatel střední Itálie jako předmět některých kultů doby římské republiky /131

MARTIN KLAPETEK, Umírání a smrt v islámu. Naplnění náboženských pravidel v realitě současného Německa /139

Cesty k tělesné dokonalosti

LUBOŠ BĚLKA, Buddhistická pekla a mnišský stav. Tělesná provinění a odplata /149

ZDENĚK TRÁVNÍČEK, Tělo jako nástroj emancipace v Buddhově nauce /159

JAKUB HAVLÍČEK, Reprezentace lidského těla v náboženstvích Japonska /169

DUŠAN LUŽNÝ, Sakralizace zdraví a detradicionalizace náboženství /177

Genderové perspektivy

IVA DOLEŽALOVÁ, Marie – žena, matka, manželka, panna? /187

Technologie a metafory těla

DANIEL BEROUNSKÝ, Tělo jako vězení božstev v tradici tibetského lidového náboženství /197

VÍT ERBAN, Náboženská symbolika pravé a levé ruky. Mezikulturní interpretace Roberta Hertze /207

JAROSLAV KLEPAL, Tělesné způsoby pozornosti v hnutí Haré Kršna /215

MILAN KOVÁČ, Zástupná symbolika krvi u současných Mayov-Lacadóncov /221

PETRA CHLUPOVÁ, Aztécký kosmos a lidské tělo /233

DAVID VÁCLAVÍK, Tělo jako chrám. Cesty a podoby revalvace těla v kontextu New Age /243

Autoři /251

Summaries /257